

Environmentální aspekty pohřebnictví

V této esejí bych se ráda zabývala tématem, jehož environmentální souvislosti se více než v jiných oblastech životního způsobu mohou zdát okrajové. Akcentování environmentálních souvislostí pohřebnictví se může jevit jako nevhodné vzhledem k úctě k zemřelému a zármutku pozůstalých. Přesto se v západních zemích tyto akcenty objevují a jsou zohledňovány natolik, že vedly ke vzniku environmentálního pohřebnictví. Lze přepokládat, že fenomén environmentálního pohřebnictví není pouze reakcí na negativní environmentální důsledky tradičního pohřbívání, ale že v sobě nese i proměnu vnímání smrti a její souvislosti s přírodou v postmoderní společnosti.

Environmentální důsledky pohřebnictví

Klasické způsoby pohřebnictví představují zátěž pro životní prostředí prostřednictvím spotřeby materiálů i znečištění. Pohřbívání do země je spojeno s rizikem znečištění spodních vod, v hloubce více než jednoho metru se rakev rozkládá za nepřítomnosti vzduchu a do spodních vod se uvolňují dusíkaté sloučeniny. Při kremaci dochází k znečištění vzduchu emisemi oxidu uhličitého a rtuti, zplodiny jsou navýšeny v případě balzamování těla s použitím formaldehydu¹. Za hřbitovními pomníky stojí těžba kamene (nejčastěji mramoru a žuly) s negativními vlivy na krajinu. Ve smutečních květinových vazbách se pak objevují květiny pěstované za environmentálně i sociálně nešetrných podmínek v rozvojových zemích.

Fenomén zelených pohřbů

Fenomén environmentálního pohřebnictví se objevil ve Velké Británii v devadesátých letech, kdy zde začaly vznikat lesní hřbitovy. Zelené pohřby se vyznačují odmítnutím balzamování a použitím rakve či urny nebránící přirozenému rozkladu pozůstatků. Na místě pochování bývají vysázeny stromy, luční traviny či oblíbené květiny zemřelého. Pohřeb je často spojen s představou, že pozůstatky budou sloužit jako výživa těchto rostlin a zemřelý se tak stane jejich součástí. Náhrobky na přírodních hřbitovech jsou skromné či zcela chybí. K trendu zelených pohřbů se váže i nabídka šetrných pohřebních produktů – rakví z proutí, bambusu, FSC dřeva či tzv. ecopods, rakví z tvrzeného recyklovaného papíru ve tvaru připomínajícím sarkofág.

Fenomén environmentálního pohřebnictví je možné nahlížet ze dvou perspektiv – jako projev uvědomělého spotřebitelství či jako iniciativu zasazující se o přirozený přístup ke smrti.²

¹ Ve zprávě britské Agentury životního prostředí se například uvádí, že v roce 1999 stály kremace ve Velké Británii za 15,7 procenta emisí rtuti a 11 procenty emisí dioxinů do ovzduší.

² Třetí zajímavým, leč vzácně zmiňovaným aspektem environmentálního pohřebnictví, je možnost jakéhosi posmrtného aktivismu, kdy pohřbením na přírodním hřbitově můžeme přispět k zachování lesa či obnově lučního společenstva. Tedy i posmrtně můžeme „chránit místo svým tělem.“

Šetrné
spotřebitelství

Na stránkách britských organizací věnujících se propagaci environmentálně šetrného chování se lze již běžně setkat s informacemi o zelených pohřbech.³

V inzertní části environmentálních časopisů se mezi reklamami na ekologické oblečení a odpovědné bankovníctví objevují upoutávky na šetrné pohřby i snadno rozložitelné typy rakví. Environmentálním požadavkům svých zákazníků se snaží vyjít vstříc i klasické pohřební firmy zřizováním přírodních částí hřbitovů či snahou redukovat emise CO₂ z krematorií. Tradiční formálnost pohřebních institucí se proměňuje a obrací k přáním spotřebitele tak, jak je to u jiných typů služeb na trhu, zajímavé je, že pohřební firmy očekávají poptávku s environmentálními nároky.⁴

Proměny
společenského
vnímání smrti

Environmentální pohřebnictví je úzce spjato s proměnou společenského vnímání smrti a umírání. Autoři zabývající se proměnami vnímání smrti ve společnosti, píšou o medikalizaci a tabuizaci smrti ve 20. století, kdy je smrt vnímána jako společensky nevhodné téma a umírající lidé jsou izolováni do nemocničního prostředí. (Gorer, Aries, Kubler-Rossová, in Přidalová, 1998). Norbert Elias v knize *O osamělosti umírajících v našich dnech* (1984) popisuje vytěšňování smrti na společenské i individuální rovině jako negativní stránku civilizačního procesu: „*Smrt jakožto jedno z velkých biosociálních nebezpečí v lidském životě se podobně jako jiné animální aspekty (...) zvýšenou měrou přesouvá do zákulisního života společnosti.*“ (Elias, 1998:15)

Smrt jako součást
přírodního řádu

D. J. Davies, anglický teolog a religionista zabývající se dějinami smrti, interpretuje environmentální pohřebnictví jako vyjádření možné změny chápání smrti v postmoderní společnosti. Pohřeb v přírodě je spojen s uvědoměním provázanosti lidského těla s přírodním prostředím, lidské tělo je vnímáno jako součást přirozeného, neustále proměnlivého, systému, v němž má smrt každého jednotlivého zvířete a rostliny význam pro zachování života i přírodní rozmanitosti. Moderní společnost neposkytuje sdílené vnímání tak složitého problému, jakým je smrt a umírání, význam smrti je privatizován, hledán individuálně. (Spáčilová, 1998: 75) Davies se domnívá, že přírodní rozloučení se zemřelým má potenciál vytvářet výkladový rámec smrti přijatelný pro dnešního člověka: „*pohřeb v přírodě vytváří autentický základ pro pochopení života a smrti... na návratu lidského těla do země je cosi „skutečného,“ člověk se „skutečně“ stane součástí masy živých organismů.*“ (Davies, 2007:88-92)

³ Rady šetrným spotřebitelům jsou doprovázeny často netradičními výzvami – *Green Your Death* či *Eco-Friendly Burial lets you be Green Forever*.

⁴ Ředitel amerického lesního hřbitova na stránkách New York Times dokládá, jak zelené pohřebnictví vychází vstříc proměňujícím se hodnotám americké společnosti, když se zmiňuje, že kolem roku 2040 očekávají pohřební firmy úmrtí milionů lidí z generace poválečných baby-boomers. „*U generace lidí, kteří kompostují, píšou si vlastní svatební sliby a žádají přirozené porody, se očekává, že budou chtít i od smrti něco jiného.*“

Daviesovu hypotézu se zdá potvrzovat činnost britské neziskové organizace Natural Death Center, která je jedním z hlavních propagátorů zelených pohřbů.

Tato organizace vydala již čtvrté vydání průvodce *The Natural Death Handbook*, představujícího dvě stě přírodních hřbitovů ve Velké Británii. Jako svůj hlavní smysl činnosti však považuje podporu otevřeného přístupu ke smrti a umírání. Snaží se podporovat veřejnou diskusi nad tématy souvisejícími se smrtí – např. o eutanasií či péči o umírající.⁵ Přírodní hřbitovy jsou podle Natural Death Center důležitou součástí této snahy, vytváří zázemí pro vnímání smrti jako přirozené součásti života.

Hřbitovy jsou především místem rozloučení a vzpomínek, pronikání environmentálních ohledů i do tak tradičních oblastí poukazuje na proměnu společenských hodnot. Přírodní pohřby vytvářejí místa, která jsou díky úctě k zemřelým chráněna. Ochrana přírody na těchto místech nabývá zvláštního smyslu, navrácení těla zemi je spojeno s alespoň částečným vysvětlením smyslu smrti, přírodní prostředí hřbitovů tak může přispívat ke klidnějšímu a otevřenějšímu přijetí konečnosti lidského života.

---

⁵ Na jejich stránkách www.naturaldeath.org.uk lze objednat formulář *Living Will*, ve kterém je možné vyjádřit odmítnutí léčby, která by uměle prodlužovala život, zvolit si předem formu pohřbu a podobu smutečního obřadu.

Literatura:

DAVIES, D.J.: *Stručné dějiny smrti*. Praha: Volvox Globator, 2007, ISBN 80-7207-628-4

ELIAS, N.: *O osamělosti umírajících v našich dnech*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1998, ISBN 80-85844-39-7

PŘIDALOVÁ, M. *Postoje ke smrti a jejich proměny ze sociologického hlediska*. Magisterská práce FSS, Brno, 1998

Internetové zdroje:

BROWN, P.L. Eco-Friendly Burial Sites Give a Chance to Be Green Forever. in *New York Times*. 2005

http://www.nytimes.com/2005/08/13/national/13cemetery.html?_r=1 (7.dubna 2010)

Ekolist: AFP: Britové našli zalíbení v přírodních hřbitovech. 2008

http://www.ekolist.cz/zprava.shtml?x=2128856&all_ids=1 (7. dubna 2010)

Natural Death Center

<http://www.naturaldeath.org.uk/> (7.dubna 2010)